

SAMLAREN

TIDSKRIFT UTGIFVEN

AF

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPETS
ARBETSUTSKOTT

TRETTIOSJUNDE ÅRGÅNGEN

1916

UPPSALA

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG 1916

Tegnér och Ossian.

Af

Fredrik Böök.

Förhållandet mellan Tegnér och Ossian har behandlats af Hasselqvist i hans afhandling *Ossian i den svenska dikten och litteraturen* (s. 152—159). Ämnet är emellertid där icke uttömdt; icke heller har författaren från sin synpunkt haft något skäl att undersöka Ossian-inflytandets betydelse för Tegnér's utveckling. Då här några nya fakta och synpunkter skola framställas, måste flera detaljer, som Hasselqvist mer eller mindre ingående berört, upptagas till förnyad granskning.

Tegnér har i sina *Sjelfbiografiska anteckningar* berättat om det djupa intryck Ossian gjorde på honom under gossåren: "I engelskan träffade jag på Macphersons öfversättning af Ossian, som mycket grep mig och hvarur jag alldeles på egen hand lärde språket". Det är sällan Tegnér, så attiskt sparsam i fråga om dylika utgjutelser, användt ett lika starkt ord om en litterär böjelse. Emellertid är det knappast riktigt, när Tegnér uppger, att det var i Rämens bibliotek han gjorde Ossians bekantskap. Åtminstone berättar Böttiger i sin lefnadsteckning, att det skedde redan på Malma hos kapten Löwenhjem: "Under tiden hade den snabbblärde gossen på egen hand äfven lärt sig engelska språket, ur Macphersons öfversättning af Ossian. Ossians ande grep honom djupt, och en kammardörr på Malma bar länge spår af den jernten, med hvars stötar han beledsagade de ofta upprepade orden: 'The spear of Connal is keen'." Den oefterhärmliga anekdoten ger Böttigers uppgift ökad trovärdighet.

Får man gissa något med hjälp af denna lilla detalj, så skulle man snarast tro, att Tegnér i Ossian funnit näring för krigiska gossefantasier, att han njutit af de skotska hjältarnas stolta och kraftmedvetna tirader och frossat i att skandera deras rytmiska prosa. Längre fram är det en helt annan sida af Ossian, som träder i förgrunden för honom, nämligen den sentimentala. I Macphersons verk voro ju de gamla vilda sägnerna svepta in i en stämning af vek och elegisk tårögdhet, som till stor del måste skrivas på suttonhundredatalssmakens räkning. Under det starkt sentimentala skedet af sin ungdom har Tegnér intensivt lefvat sig in i dessa Ossianska stämningar. Det är särskilt två grupper af situationer, som ständigt återvända hos Ossian, och som Tegnér gripits af. Den ena är när hjältarna, i förkänslan af sin död, ofta sedan de sårats i striden, tala om sin egen graf, om det minne de skola kvarlämna, om jägarna och jungfrurna, som skola dröja vid den gråa stenen i sorg. Den andra är synen af de döda förfädernas andar, som uppenbara sig i midnattsmolnen, än som dimmiga, halft genomskinliga gestalter, än som eldsken. De afidna stå hos Ossian i liflig rapport med de lefvande, deltaga i deras sorger och strider, ge dem varningar och råd, besöka dem i drömmen.

Dessa två situationsgrupper gå igen i en rad af Tegnér's ungdomsdikter, men det är, såsom Wrangel framhållit (*Tegnér'ska släktbilder och ungdomsminnen*, s. 240—241), icke alltid lätt att skilja ut de Ossianska reminiscenserna från Lidnerska inslag och öfverhufvud från intrycken af tidens elegiskt-sentimentala strömningar. Men i första eller andra hand har gifvetvis Ossian sin andel i ett vålnadssceneri sådant som följande i *Elegi vid en brors död*:¹

Ha! — Du kommer, Broderliga hamn!
 Kring din fot se midnattsmolnen svalla.
 Kommer du att mig till glädjen kalla?
 Kommer du att tryckas i min famn? —
 O! Ett fåfängt hopp mitt hjerta tjusar.
 Vålnan tyst förbi i vinden susar,
 Vinkar, ler och kallar tyst mitt namn.

¹ Jfr HASSELQVIST, s. 153.

Detsamma gäller slutapostrofen, där broders hamn föreställes från himmelen blickande ner på sina anförvantes jordiska öden.

Det vore dock, naturligtvis, pedantiskt att vilja direkt förklara en dylik detalj som litterär påverkan från Ossian; den har ju sina förutsättningar i den kristna föreställningen om himmelen och i en helt naturlig och spontan känsla; men man gör sig kanske icke skyldig till någon öfverdrift, om man säger, att studiet af Ossian bidragit att aktualisera dylika idéer hos Tegnér, att det gifvit näring åt fantasier i denna riktning, skänkt en viss poetisk glans åt denna sida af hans stämningsslif. I denna mening kan man alltså häfda, att Tegnér's upprepade målningar af sin egen graf (*Til den trolösa, Till en aflägsen älskarinna*) hänga samman med hans smak för Ossian; visserligen återkomma dessa dödstankar och dödsfantasier hos alla normala ynglingar vid en viss kritisk period, men om de odlas, skjutas i förgrunden, poetiskt bearbetas eller icke, beror i icke ringa mån på de litterära inflytandena, på de motiv och strömningar, som förhärskar hos samtidens diktare.

Hos Tegnér var detta elegiskt-sentimentala drag oerhördt starkt — mycket starkare än man i allmänhet torde föreställa sig — och ehuru det öfvervanns vid mandomsårens inbrytande, ehuru det länge hölls i motvikt af manligt-heroiska stämningar, så bryter det med jämna mellanrum fram i hans väsen och hans diktning. Och mycket ofta träder det fram i former, som erinra om att Tegnér's ungdom stått i Ossian-svärmeriets tecken. Allra påtagligast är detta i grafsången öfver *Elof Tegnér*.¹ Han drömmer där att få återvända till en obemärkt hydda i sin hembygd — under denna trötthetsperiod sökte han som bekant pastorat på landet —, och han utmålar för sig själf i elegiska toner den lycka han där skulle njuta:

Der vill jag lefva, obemärkt och stilla,
och umgås endast med de döde Vänner,
Esaias och Homér och Conas stämma*,
den sorgligt ljufva som jag älskar mest.
Och då och då jag dikta vill ett quäde,

* *Ossian*

¹ Jfr HASSELOQVIST, s. 156—157.

så djupt, så dystert som en röst ur grafven,
 det bygdens döttrar skola sjunga för mig
 med stilla tårar, med melodisk röst,
 helst sedan quällen spänt sitt flor kring bergen,
 och himlens stjernor spegla sig i sjön.
 Och slutligt när det lider, vill jag söka
 mig ut en liten gräsväxt plats emellan
 de tvenne Bröder som jag haft så kära.
 Der skola då vi bo förente en gång
 rätt broderligt, rätt lycklige tillsamman.
 Ty säkert är det bättre under jorden
 än ofvanpå, det säga mig de döde.¹
 En ringa hängbjörk öfver grafven skakar
 i aftonvinden sina gröna lockar,
 och Nordens näktergal i toppen sjunger
 om de tre bröderna från Vennerns strand
 som alla föllo i sin styrkas dagar
 och lemnat quar uti den onda tiden
 en tröstlös Mor och oförsörjda små. —
 Och märkas då och då vid midnattstiden
 tre hvita hamnar sittande kring björken,
 så blif ej rädd, du Nattens vandringsman,
 ej skada dig de luftiga gestalter.
 Förtroligt hviska de i mänsken der
 om Konst och Vettenskap som de haft kär,
 om menskoöden och om lifvets gåta;
 och trycka dessemellan barm mot barm:
 men den är blodlös, den är icke varm
 och deras ögon kunna icke gråta.
 Så sitta de förnöjde hand i hand.
 På deras bleka anleten ibland
 en stråle faller utur nattens lykta;
 men deras öga tål ej solens brand,
 när hanen gal de under jorden flykta.

Hela denna episod är afgjordt Ossianskt färgad, och Tegnér inleder den ju också med att bekänna sig högst bland alla skalder älska "Conas stämma, den sorgligt ljufva" ("the voice of Cona").

¹ De fyra föregående raderna ur handskriften; de sammandrogos senare till två.

När man ser, hur väl Tegnér är hemma i denna de suckande månskensvålnadernas värld, måste man onekligen häpna öfver att han i samma poem — låt vara vid en senare tidpunkt — flätat in ett angrepp på fosforisternas månskensromantik; ty denna var ju till stor del byggd på Ossianska stämningselement, och till och med när Tegnér karrikerar den, brukar han uppenbart sina minnen från Ossian. Tar man bort "abstraktionens träsvärd" och "bjällerkåpan"; så är det icke till att ta fel på:

Men icke älskade du Sångmön sådan
 som dagen visar henne, töckenformad,
 en kraftlös skugga utan merg och senor,
 det tomma Intets väderspända bild,
 som spökar kring i månskenet, och yfves
 med abstraktionens träsvärd vid sin sida
 och bjällerkåpan ifrån Södern på.

Denna sorgliga och maktlösa väsenlöshet -- som Tegnér nyss skildrat hos de tre brödernas vålnader -- är just utmärkande för Ossians andar. Jag tar som ett exempel skildringen af hur Loda uppenbarar sig för Fingal i *Carric-thuva*.¹ När månen döljer sitt röda ansikte i öster, kommer anden på stormens vingar. Fingal låter sig icke förskräcka, utan ropar: "Son of night, retire: call thy winds, and fly! Why dost thou come to my presence, with thy shadowy arms? Do I fear thy gloomy form, spirit of dismal Loda? Weak is thy shield of clouds: feeble is that meteor, thy sword! The blast rolls them together; and thou thyself art lost." När anden lyfter sitt "skugg-spjut", går Fingal mot honom med sitt svärd: "The gleaming path of the steel winds through the gloomy ghost. The form fell shapeless into air, like a column of smoke." Det är tydligen denna utmanande, men kraftlösa skugga Tegnér har tänkt på; i stället för "the shadowy spear" har han gifvit honom "abstraktionens träsvärd" i handen. Loda är hos Ossian icke en död människa, utan en ande, förslagsvis identifierad

¹ *The Poems of Ossian, translated by JAMES MACPHERSON, I—III, London 1805; II, s. 67—69.* — Denna upplaga kommer i det följande att citeras.

med Oden; men äfven de aflidnas skuggor äro hos Ossian icke skräckinjugande eller förfärliga, utan melankoliska, ofarliga töckengestalter. Det är därför de ägna sig att för Tegnér symbolisera fosforisterna; i talet vid jubelfesten 1817 går hela figuren igen ("en poesi utan form och bestämdhet, en sjuklig gestalt utan märg och senor, med abstraktionens träsvärd vid sidan och bjällerkåpan på de dimmiga skuldrorna, en vålnad, som spökar omkring i månskenet och målar sina sammanflytande bilder — i molnen"). Det märks mer än väl, att Tegnér själf har sinne för den vaga, melankoliska poesin hos Ossian. Själfva månskenstaffan i grafsången öfver Elof Tegnér, föreställande de tre brödernas vålnader i samspråk, har en alldeles slående likhet med Atterboms *Minnesrunor*, publicerade 1812 i Phosphoros. Atterbom skildrar där sina föräldrars graf:

Jag kommer, Fader! — redan fann min moder
 Bredvid din sida långa hvilans torus,
 Mig kan en plats vid edra fötter lemnas.¹

— — — — —
 Och midnattsklockan ljudt från tornet dönar:
 En förbifarande kanhända skådar
 Tre hvita andar på de trenne grifter,
 Omfamnande hvarann, och ser, hur glädjen
 På deras bleka kinder sällsamt skiner.

Ljunggren anser rentaf (*Svenska litteraturens häfder*, V: 152), att Tegnér "hämtat uppslaget" till sin dikt från Atterboms. Detta torde dock vara osäkert; likheterna kunna till största delen osökt förklaras därur, att båda ossianisera, och den mest frapperande detaljen ("tre hvita andar", "tre hvita hamnar") är ju hos båda betingad af den konkreta situationen. Därmed må vara hur som helst, den egendomliga öfverensstämmelsen visar än en gång, hur

¹ Jfr härmöd följande rader i Tegnér's omarbetning, som ersätta de fyra i det föregående anmärkta:

Nog är der rum för mig, I äldre Bröder,
 vid Edra fötter kan den yngsta hvila.

ofta Tegnér's polemik är en polemik mot strömningar, som röra sig i hans eget inre.

Denna melankoliskt själfbespeglade grafpoesi finner man på många ställen hos Tegnér; det är öfverflödigt att samla dem alla, men det kan förtjäna påpekas, att *Den döde* är det ädlaste och högsta skottet på denna stam: det är icke en ren kärleksdikt, det är också en fantasi om hur skaldens rykte skall lefva efter hans död, hur den älskade kvinnan skall stå i tårar vid hans grafsten. Ännu 1842 i *Skaldens graf* gestaltar han för sista gången detta motiv. Det har icke varit alldeles utan betydelse för detta drag hos Tegnér, att han som yngling med svärmisk rörelse följt alla de Ossianska hjältarna, som älska att fantisera om sin egen graf, att han gång på gång gripits af det tema, som Shilric i *Carric-thura* ger den enklaste form, då han tillropar den sköna Vinvela: "If fall I must in the field, raise high my grave, Vinvela. Grey stones, and heaped up earth, shall mark me to future times. When the hunter shall sit by the mound, and produce his food at noon, "Some warrior rests here", he will say; and my fame shall live in his praise. Remember me, Vinvela, when low on earth I lie!" (II: 63).¹

Men äfven den andra gruppen af situationer — de affidnas andar sörjande eller glädjande sig med de lefvande — bildar icke ett tillfälligt inslag i Tegnér's diktning. I elementär form fanns det ju redan i *Elegi vid en brors död*. I Tegnér's krigspoesi — *Krigssång för skånska landtvärnet* och *Stea* — flätas det in, såsom längre fram skall visas. Sedan dess blir det hos Tegnér ett stående motiv, som öfverallt uttrycker samhörigheten mellan individen å ena sidan och institutionen, samhället, staten å den andra. Hos Macpherson var det ju ett primitivt-mystiskt uttryck för den skotska clan-känslan; hos Tegnér har det sålunda adlats till att bli en konstnärlig symbol för den kulturella släktskapskänsla, som af folket skapar en nation. I *Epilogen* 1820 har det bevarat sin elegiskt ossianska karaktär:

¹ Om hur detta motiv smältes in i den patriotiska poesin (*Krigssång för skånska landtvärnet*), se längre fram!

Ack, icke jag emottar eder då,
 förstummad längese'n är då min stämma,
 och detta hjerta, som slår nu så varmt,
 är stoft, och någon vänlig stam deröfver
 i vinden skakar sina gröna lockar.
 Men anden — hoppas jag — ser ner ännu
 till jorden, till de välbekanta ställen,
 der tåget skrider öfver Lundagård
 i templet opp att hemta sina kransar.
 Och sakta orda mellan sig de gamle
 om flydda dagar, om sin ungdoms drömmar,
 och jämte dem ett slägte, ofödt nu,
 med vördnad lyssnar till de visa röster; —
 då gläds jag än en gång åt eder högtid.

I grafsången öfver *J. Lundblad* (1822) föreställer sig Tegnér, hur den gamle latinaren från molnen följer latinitetens öden vid universitetet och ingriper, då fara syns vara å färde:

När ytlig tid vill glömma bort härnäst
 de store gamles toner eller dina,
 sjung då ur molnen ner till Carolina!

I *Svar på C. A. Agardhs inträdestal i Svenska akademien*¹ (1834) har det Ossianska sceneriet undergått en lätt, men karaktäristisk förändring: andarna sitta i molnen "på gyllne stolar", de hålla ett slags akademisk högtidsdag af högre ordning:

Ej mäte *vi* oss med de store döde,
 men deras andar äro ej försvunna;
 på gyllne stolar sitta de i molnen,
 de hviska stundom ned uti vår själ.

I sången *Vid Svenska akademiens femtioåriga minneshögtid* (1836) ger slutstrofen en grandios bild af detta himmelska akademisammanträde, men här har det sista molnet från Ossians dunkla och töckniga sagovärld försvunnit: det är en klar och strålande stjärnhimmel.

¹ Jfr HASSELQVIST, s. 156.

I höga skuggor, ädle sångarfäder,
 jag lägger kransen på ert stoft i dag.
 En efter annan bland oss alla träder
 snart opp till eder uti stjernströdt lag.
 Der låt oss sitta och se ner till Norden,
 förtjuste af hvad skönt som bildas der,
 och strof-vis om hvarannan sätta orden
 till stjernmusiken om den fosterjorden,
 som väl förgätit oss, men dock är oss så kär.

Men sin rikast utarbetade och mest uppseendeväckande form får hela detta motiv i *Georg Adlersparres skugga till svenska folket*¹ (1839). Här låter Tegnér en af de afidnas skuggor höja sin väckande, varnande, manande röst, på alldeles samma sätt som Ossians andar, från sina moln eller i drömmen, ge råd och varningar åt de lefvande:

Från himlens Nordanland, från polens stjerna,
 der svenska skuggorne sin bostad fått,
 jag bringar er min hälsning, käre landsmän,
 ty dyrbar är mig än den ringa vrån,
 knappt märkbar här, som kallas Svea välde.

I afslutningen skildrar Adlersparre — efter att ha tömt vredens skålar öfver Aftonbladet och rabulismen —, hur skuggorna med mörka blickar följa de vämjeliga uppträderna i Sverige, han berättar om åskmolnen på Höijers panna, om Kellgrens hufvudskakningar, om "ömkans, afskyns bistra löjen" kring Leopolds läppar. Det ossianska motivet med förfädernas andar visar sig här vara dels ett uttryck för Tegnér's medfödda djupa pietet mot "de store döde", dels en konkret form för den typiska konservativa polemiken, hvilken alltid har sin styrka i att mot nyhetsmakarna, mot dagens enfaldiga och ytliga hugskott, mobilisera de afidna stormännen och heroerna som meningsfränder. Detta alltid verkningsfulla, ofta förkrossande grepp har Tegnér, såsom den polemikens mästare han var, utnyttjat i så godt som alla sina stora program-

¹ Jfr HASSELQVIST, s. 156.

uttalanden, i kritiken af Hammarsköld likaväl som i jubelfestalet 1817 eller i Epilogen 1820; en af de speciella former, hvori det sker, är den från Ossian stammande bilden af förfädrens andar, som klappa bifall eller visa sitt missnöje.

Den heroiska krigsposen hos Ossian, som en gång tjusat gossen, träder emellertid än en gång i förgrunden af Tegnér's fantasilif. Redan i sången *Till min hembygd* (1804), där friskare och kraftigare stämningar röra sig, lockade fram af barndomsminnena, hade Tegnér sett den värmländska naturen i Ossian-sångernas ljus; det "gigantiskt dristiga" och "poetiskt vilda" är gifvetvis långt mera en reflex af det skotska hed- och klipplandskapet än en direkt naturiakttagelse. Det heter också:

Så var den glömda bygd, som födde Ossians yra.
Med guden i sitt bröst, med vinden i sitt hår,
han stod på klippans spets och sjöng. — Försvunna år
som hamnar stego upp att dansa kring hans lyra:
fram genom sekler kom hans gudasång
med dufvans enfald och med dundrets gång.

Den bild Tegnér här ger af Ossian på klippan ansluter sig, såsom Hasselqvist framhäft (s. 154), närmast till Franzéns teckning af barden i sången öfver Creutz, ty hos Macpherson finnes ingen direkt motsvarighet till situationen.

När Tegnér år 1808 träder fram som krigsskald med sin *Krigssång för skånska landtvärnet*, vaknade också alla minnena af Ossians hjältepoesi. När det krigiska och trotsiga temperamentet bryter igenom hos mannen, knyter han ovillkorligt an vid de syner och bilder, som stått för honom, då han som barn stötte järntenen i dörren, upprepande de magiska orden: *The spear of Connal is keen!* Redan i de orden ligger den trotsiga själfförtröstan, den stidslängtan, den glädje vid det skarpa, glänsande stålet, som är andan i *Krigssång för skånska landtvärnet*.

Sceneriet är delvis uppbyggdt af Ossianska motiv och genomdränkt med Ossianska stämningar. Inledningsstroforna återge en rådlös oro: skall icke striden begynna? Redan höras de annalkande fienderna:

Hvad krigiska röster!
 De komma från öster,
 de dåna som stormen kring fädernestrand.

Tegnér har här skildrat Sveriges belägenhet i bilder, som äro hämtade från första sången i *Fingal* (II: 262—277). Cuthullin siter under trädet, spjutet lutadt mot en klippa, skölden i gräset, när spejaren kommer med budet att de fientliga skeppen nalkas. Höfdingarna samlas till rådplägning om huruvida man skall leverera fienden batalj eller ej. "Hail", said Cuthullin, "sons of the narrow vales! hail, hunters of the deer! Another sport is drawing near: It is like the dark rolling of that wave on the coast! Or shall we fight, ye sons af war! or yield green Erin to Lochlin!" Det är omedelbart efter detta ställe som utropet "the spear of Connal is keen!" följer. I fortsättningen heter det om fienderna: "Their noise is like the blast of the winter." Det bedöfvande bullret af den anryckande fiendehären är för öfrigt ett hos Ossian ständigt återkommande drag.

När Tegnér med öfverlägsen segervisshet kallar fienderna "de osällas söner", så svarar det mot slutorden i *Lathmon* (III: 96): "The race of Morven are renowned; their foes are the sons of the unhappy". Skildringen af segerfesten är också helt Ossiansk. När det heter:

En flicka med sväfvande
 lockar skall gå
 och fälla en bäfvande
 tår deruppå;
 en skald skall besjunga
 med hjertat i brand
 den slumrande unga,
 som föll för sitt land.

— så tar Tegnér upp ett af Ossians favoritmotiv, som redan Lidner efterbildat. Jungfruns tårar på den döde krigarens graf och skaldernas sånger till hans ära äro hvad de skotska hjältarna högst eftersträfvade. "Their memory shall be honoured in song; the young

tear of the virgin will fall“, heter det i *Croma* (II: 160) om dem som äro lyckliga nog att dö unga. “Let one virgin mourn thee“, heter det i *Comala* (II: 49), “the hunter shall shed a tear on my stone“ i *Fingal* (II: 293). Flickans hår, som sväfvar ut med vinden, hör också till det stormiga skotska kustlandskapet. I *Carric-thura* föreställer sig Shilrie sin älskade Vinvela: “thy hair floating on the wind behind thee, thine eyes full of tears for thy friends“ (II: 64). Om jungfrurna heter det nästan alltid: “her hair is on the wind behind“, “she came with loosely flowing locks (II: 297, III: 8). I *Lathmon* utropar Fingal: “Bid the harp to be strung, and the voice of the bard to arise, that those who fall may rejoice in their fame.“ (III: 84). När Cuthullin i *Fingal* skall skildra sin gränslösa olycka, säger han: “No bard shall hear of me. No grey stone shall rise to my renown.“ (III: 13).

I *Svea* är det Ossianska elementet fullt märkbart.¹ Tegnérs anknyter osökt vid de skotska släktsagorna, när han säger: “Och Oscar växer upp att föra Fingals svärd“. Själfva den stora skalde-synen, som bildar diktens senare parti, erinrar om de nattliga profetiska luftsynerna hos Ossian. När det heter:

Se högarnas famnar
upplåtas med dån,
och fädernas hamnar
stå upp derifrån.

och längre fram:

Fädren, som skåda hur striden sig vänder,
klappa från högen i dimmiga händer.

— så är detta, som redan berördt, ett Ossianskt motiv. “It was the opinion then“, heter det i en förklarande not till *Fingal*, “as indeed it is to this day, of some of the Highlanders, that the souls of the deceased hovered round their living friends; and sometimes appeared to them when they were about to enter on any great undertaking.“ (II: 275). — När det i slutet af dikten skildras, hur de “høge Karlar“ blicka ner till Norden, när skalden hör deras röster i natten:

¹ Jfr HASSELOQVIST, s. 154.

Rätt ofta tror jag eder stämma höra,
 då tyst och rörd jag blickar till er opp.
 Hon hviskar sakta uti nattens öra
 om framtids ära och om framtids hopp.

— så är detta gifvetvis en parallell till Ossians åkallan af Fingals och de döda hjältarnas vålnader. Motivets senare utveckling hos Tegnér har här ofvan undersökts.

I själfva stridsscenerna ingå Ossianska drag.

Mulna hopar
 skaka fädrens spjut,

heter det; i den äldre handskriften lyder det: Mulna *hjeltar*. Uttrycket är en öfversättning af ett bland de vanligaste epiteterna hos Ossian: "Gloomy and dark their heroes follow", heter det i *Fingal* (II: 267), i omedelbar närhet till den af Tegnér älskade frasen om Connals spjut, och detta spjut kallas i samma andedrag (II: 268) "thy father's spear"; att tala om "the armour of their fathers" hör oskiljaktigt till stilen. När det heter om kungen:

Karlarnes svärd
 brinner i handen,

— så ansluter det sig till en af Ossians vanligaste bilder: "The sword is a beam of fire in his hand" (III: 31) eller: "The sword flamed in the hand of Cormac" (III: 26). — Äfven skildringen af den fredliga festen är Ossian-inspirerad: "barderna qväda — de bleknades lof" och den följande strofen omskrifva de glädjeutbrott, hvarom Ossian ofta talar: "The joy of Croma was great; for peace returned to the land" (II: 155).

Dylika öfverensstämmelser — af hvilka ännu flera kunde anföras — äro ju så allmänna, att de i och för sig alls ingenting bevisa och för öfrigt heller ingenting betyda. Men sedda i sitt sammanhang med de mera egenartade detaljerna och de rent stilistiska efterbildningarna, bekräfta de dock i sin mån satsen, att hela det krigiska sceneriet i dessa dikter är skildradt i Ossians anda. De

dånande ljuden, som fylla rymden, luftsynerna, förfädernas töckenandar, som tala till de lefvande, svärden, som brinna likt lågor i krigarnas händer, det mulna mörker, som hvilat både öfver hjältarnas anletsdrag och "de osällas söner", glädjefesten med bardernas sång och de lock-kringfladdrade flickornas tårar, den elegiska stämningen vid tanken på en så ärofull död — allt detta är Ossian. Tegnér har med hjälp af sin beundrade barndomsskald förmått gifva kriget en vildt fantastisk och på samma gång smärtsamt melankolisk poesi.

När Tegnér diktade *Frithiofs saga*, var han ju en vida bättre kännare af nordiskt hjältelig och af de gamla sagorna än vid den tidpunkt, då *Krigssång för skånska landtvärnet* och *Svea* kommo till, och hans fantasi har icke behöft söka konkreta bilder att röra sig med hos Macpherson. Men trots det att stoffet väsentligen är hämtadt ur den nordiska litteraturen, kan man dock i dikten urskilja flera Ossianska element, som dröja kvar.

Först och främst i stridsscenerna. När kung Ring säger sig ha "brutit sköldar i dalen" — så ansluter detta sig till en af Ossians favoritfraser; Connal kallas i *Fingals* första bok "Thou breaker of the shields!" — det är endast några ord mellan detta ställe och Connals här ofta citerade replik om sitt spjut — och epitetet brukas om många andra hjältar (t. ex. II: 49). Skildringen af tvekampen mellan Frithiof och Atle är väsentligen byggd på en scen i *Fingals* femte bok (III: 43—44).¹ I den isländska sagan blir tvekampen inställd, men Tegnér låter den äga rum. Det heter:

Nu skiftas svärdshugg dryga,
och dråpslag hagla nu,
och bägges sköldar flyga
på samma gång i tu.
De kämpar utan tadel
stå dock i kretsen fast.
Men skarpt bet Angurvadel,
och Atles klinga brast.

¹ Jfr HASSELQVIST, s. 157, noten.

»Mot svärdlös man jag svänger»,
 sad' Frithiof, »ej mitt svärd,
 men lyster det dig länger,
 vi pröfva annan färd.»
 Likt vågor då om hösten
 de bølge storma an,
 och stålbeklädda bröstet
 slå tätt emot hvarann.

De brottades som björnar
 uppå sitt fjäll af snö,
 de spände hop som örnar
 utöfver vredgad sjö.
 Rotfästad klippa hülle
 väl knappast ut att stå,
 och lummig jernek fölle
 för mindre tag än så.

Från pannan svetten lackar,
 och bröstet häfves kallt,
 och buskar, sten och backar
 uppsparkas öfverallt.

Hos Ossian heter det om Fingals och Swarans kamp, att den liknar "the storm of the ocean, when two spirits meet far distant, and contend for the rolling of waves", och den beskrifves på följande sätt: "There was the clang of arms! there every blow, like the hundred hammers of the furnace! Terrible is the battle of the kings; dreadful the look of their eyes. Their darkbrown shields are cleft in twain. Their steel flies, broken, from their helms. They fling their weapons down. Each rushes to his hero's grasp: Their sinewy arms bend round each other: they turn from side to side, and strain and stretch their large spreading limbs below. But when the pride of their strength arose, they shook the hill with their heels. Rocks tumble from there place on high; the green-headed bushes are overturned." Det är väl möjligt att Tegnér äfven erinrat sig en brottningscenen i Iliaden, 23:e sången, och en af hans bilder går tillbaka på Atles utrop i sagan: "ty såsom örnar

skolom vi, Fridthjofer, emot hvarandra klösas“. Men att den egentliga förebilden varit denna scen hos Ossian lider icke något tvifvel; den våldsamma öfverdriften i skildringen af förödelsen rundt omkring de brottande visar det. Hos Ossian fortsättes det till yttermera visso med följande liknelse: “Thus have I seen two dark hills, removed from their place, by the strength of the bursting stream. They turn from side to side in their fall; their tall oaks meet one another on high. They then tumble together with all their rocks and trees.“ Man kan väl förstå, att denna brottning, som till sina verkningar liknade en naturevolution, skall ha gjort djupt intryck på gossens fantasi; vittnesbördet därom är *Frithiofs saga*.¹

Det finns ett par andra af de krigiska inslagen i dikten, som föra tanken till Ossian. När Fritliof i *Försoningen* böjer sig för Baldersprästen, heter det “och örnevingarna på hjälmen sänktes djupt“; i *Timora* talas det, såsom Hasselqvist anmärkt (s. 157, noten), om “the eagle-wing of his helmet“. Det är Fingal själf, som bär denna prydnad, och i en not upplyses det: “The kings of Caledonia and Ireland had a plume of eagle’s feathers, by way of ornament, in their helmets“ (III: 223). Ett af Tegnér’s favoritmotiv är föreställningen om sköldar och hjälmar, som med ett kraftigt svärdshugg klyfvas. Det bildade den ståtliga inledningen till *Krigssång för skånska lundtvärnet*, och det återkommer i *Frithiofs saga* i en form, som än tydligare pekar på Ossian. I *Frithiofs frieri* heter det:

Så sagdt, han klöf i ett hugg allen
kung Helges guldsköld, som hängde på gren.
I två halfrunder
han klang emot högen, det klang inunder.

I *The death of Cuthullin* heter det: “Carril, place the shield of Caithbat on that branch“ (III: 134). I *Cath-loda*: “The shield of

¹ Det omtalas f. ö. i första boken af *Fingal* (II: 265) en annan oafgjord brottning mellan Fingal och Swaran; i denna utförda skiss återkomma flera af dragen: »Once we wrestled on Malmor; our heels overturned the woods. Rocks fell from their place: rivulets, changing their course, fled murmuring from our side».

Starno fell, cleft in twain“ (II: 38); och på ett annat ställe: “The shield fell rolling on earth. Cleft, the helmet fell down“ (II: 16).

Den roll skalderna spela i *Frithiofs saga* står i ett bestämdt samband med Ossian. Tegnér tar dem ofta en smula ironiskt, och han betonar gärna det oändliga öfverflödet på poesi och poeter. I Björns godmodiga skildring af lifvets njutningar blandar sig en spefull ton, som är Tegnérns egen:

Hvad vill du? Ha vi ej i öfverflöd
det gula fläsk och det bruna mjöd
och skalder många?
Det tar aldrig slut på de visor långa.

Man känner igen Tegnérns kritiska blick på skaldskapets värde öfverhufvud, och väl också hans ringaktning mot den uppsjö af känslofull och ordrik lyrik, som var karakteristisk för samtidens svenska litteratur. I skildringen af kung Rings frieri är den tallösa skaldehoppen afgjordt humoristiskt uppfattad:

Och ut drogo svenner med buller och bång,
med guld och böner,
och skalderna följde, en rad så lång,
med hjeltesång,
och stälde sig fram för kung Beles söner.

Det finnes bland den romantiska epokens diktare knappast någon mer än Tegnér och Vitalis, som skulle varit i stånd att ta så respektlöst på poetskrået. Tegnér har därvidlag uppenbarligen anslutit sig till Ossians skildringar af skalderna. Icke som om Ossian på något sätt skulle tala vanvördigt om dem — af ironi finnes det hos honom öfverhufvud icke det minsta stänk — men han låter dem uppträda i så stora massor, att man redan däraf får ett halft komiskt intryck. Det ligger i sig själft något löjeväckande i föreställningen om en hel klunga poeter, som känna och deklamera ungefär detsamma. Tegnér har sålunda satiriskt tillgodogjort sig Ossians motiv och brukat det till uttryck för en helt modern känsla. Hos Ossian talas det ständigt i pluralis om “the bards“;

och ofta äro de hundra till antalet. Cuthullin talar "to his hundred bards" (III: 134), och i *Temora* heter det: "Loud, at once, from the hundred bards, rose the song of the tomb." (III: 229). De vandra sjungande i procession ("I heard the voice of the bards, lessening, as they moved along"), och på samma sätt låter Tegnér dem ta del i kung Rings frieri. I sista sången af *Temora* förkunnas Ferad-arthos ankomst till festen af "the songs of an hundred bards" (III: 306). I en not till *Temora* (III: 285) utvecklas det att hvarje höfding hade sina egna skalder, hvarför deras antal blef ofantligt, och att institutionen därför till slut råkade på förfall.

Skalderna i de nordiska sagorna uppträda icke kollektivt på samma sätt som de Ossianska barderna; Tegnér har på denna punkt sammanblandat miljöerna. Att han dock haft sinne för olikheten mellan de skotska bardernas elegiskt stämde ton och de nordiska skaldernas lifligare och kraftfullare anslag framgår af *Frithiof hos Angantyr*, där han låter dem täfla.

En skald från Morvens kullar
 då profvar harpans gång.
 I välska toner rullar
 hans dystra hjeltesång.
 Men i norräna tunga
 en ann på fädrens vis
 hörs Thorstens bragder sjunga,
 och han tog sångens pris.

Andeuppenbarelserna i Ossian finner man spår af i *Frithiofs saga*. När Frithiof på sin faders grafhög ber den döde skåda ner från himmelen till sin ättling och ge honom ett råd, så ansluter detta sig till ett motiv, som här ofvan behandlats. Frithiof manar honom:

Och stormen flyger, häng dig vid hans vingar
 och hviska till mig, som han far förbi.

Andarna, som fara på stormens vingar, äro helt Ossianska; hägringen svarar mot de drömmar och luftsyner, som påverka de

skotska hjältarnas beslut. Hafsspökeriet i *Frithiof på hafvet* erinrar om en scen i tredje boken af *Fingal* (III: 10), där Cormar genomborrar en ande, som upprör hafvet och förmörkar natten; men redan i den isländska sagan ingår ett alldeles liknande motiv, så att Tegnér icke behöfver ha efterbildat denna scen. I spökhistorien i *Frithiof tager ärf efter sin fader* har han däremot uppenbarligen hämtat ett drag från Ossian. Berättelsen om Sotes skepp i grafhögen förskrifver sig från Hördes saga, som Tegnér lärt känna i Müllers Sagabibliothek; men det finnes där ingenting om att Sote ter sig som en "ande af eld", "klädd i en mantel af lågor". Denna föreställning om andar, som uppenbara sig likt eldsken, är däremot Ossiansk. Det heter vidare, att tvekampen afslöts med "ett gräseligt skri", som hörs af Thorstens följeslagare. I Ossian talas ofta om andarnas skrin; när Fingal kämpar med Lodalas ande, heter det: "The spirit of Loda shrieked, as, rolled into himself, he rose on the wind. Inistore shook at the sound. The waves heard it on the deep. They stopped, in their course, with fear: the friends of Fingal started, at once" (II: 69). Tegnér har härvid också erinrat sig Cormars ofvan omtalade tvekamp med hafstrollet i *Fingals* tredje bok. Thorsten säger att ringen är dyrköpt, "ty jag har darrat en gång i mitt lif, och det var när jag tog den". Cormar förskräckes af den eldslägeliknande uppenbarelsen: "The lightning flies on wings of fire. He feared, and came to land; then blushed that he feared at all." Att detta ställe satt sig fast i Tegnérs minne, bevisas af *Balders bål*, där lågorna ett ögonblick förfära hjälten: "Frithiof blygs, att han darrar", heter det — en direkt reminiscens.

De Ossianska andarna ha stått lifligt för Tegnérs fantasi. Om Ingeborg på bröllopsdagen heter det:

men blek satt bruden på svarte gångarn,
blek som en ande, som sitter på
det svarta molnet, när åskor gå.

Det är, såsom Hasselqvist anmärkt (s. 156), en rent Ossiansk föreställning. Den återvänder i ny form i *Frithiofs frestelse*, där det

heter om Ingeborg: "Som en stjerna på en vårsky sitter hon på gångarn hvit." Man kan finna paralleller hos Ossian; i *Temora* heter det om Ros-crána: "She was like a spirit of heaven half-folded in the shirt of a cloud!" (III: 235). En Ossiansk ande ter sig ofta som ett eldsken, en meteor, och Tegnér's bild är inom denna miljö helt naturlig.

Man kan sammanleta ännu åtskilliga detaljer i *Frithiofs saga*, som härstamma från miljön i de skotska hjältedikterna. När det heter om Frithiof i slutet af *Konungavalet*:

Då helsade han nyvald kung,
på pannan kysst,
och långsamt öfver hedens ljung
försvann han tyst.

— så känner man igen det dystra hedlandskapet, "the silent heath", genom hvilket Ossians sörjande hjältar vandra. I *Carric-thura* heter det t. ex.: "The sigh was frequent in his breast: his steps were towards the desert". (II: 63). "A wanderer on the heath" är synonymen för den bedröfvade. — När Ellida säges ha "becksvart bringa" (*Frithiofs frestelse*), eller när snäckorna komma "med bringa svart" (*Kung Ring*), så ansluter detta sig till det stående epitetet om skeppen hos Ossian, "dark-bosomed". — När det heter om Thorstens vidsträckta ägor, att i dess djup "höghornade elgar"

hade sin kungliga gång och drucko af hundrade bäckar,

— så erinrar det om Comal i *Fingal*, som var så rik, att han kallades "the chief of an hundred hills" och att "his deer drunk of a thousand streams" (II: 304). När kung Bele ger sina söner råd och lärdom, har scenen en viss likhet med det ställe i *Fingals* tredje bok, där Fingal, lutad mot skölden, talar till den unge Oscar, manande honom till tapperhet och mildhet. (III: 17). — När Halfdan säges likna "en jungfru, förklädd till hjälte" (*Kung Bele och Thorsten Vikingsson*), så förtjänar det kommas ihåg, att den i krigsrustning förklädda jungfrun är ett af Ossians käraste, ständigt återvändande motiv, som af Tegnér togs upp i *Axel*, hvarom se längre

fram. — Mera i allmänhet kan man säga, att föreställningen om Beles och Thorstens skuggor i nattligt samspråk på grafhögarna eller Frithiofs önskan (i första sången) att få dö, "begråten af en trogen mö", har Ossiansk stämning.

Att minnena från Ossian spelat en viss roll i Tegnér's hela fantasilif är lätt att styrka med exempel, som icke kunna hänföras hvarken till de sentimentalt-elegiska eller krigiska ämnesgrupperna. I *Asatiden* tecknar han bl. a. en idealbild af den nordiske skalden; det är väsentligen den Schillerska åskådningen af diktarens uppgift som han återger. Det heter där:

Han reste stenen med runor på kämpens mull,
för nordisk hjelte han spridde i Valhalla festen.

Det egendomliga uttrycket "spridde festen" är en Ossian-reminiscens; otaliga gånger heter det där: "the feast of shells is spread" (II: 60); "there the noble Cathulla spreads the feast of shells" (II: 61), "the feast is spread around" (II: 67), "the feast of shells is spread" (II: 75) — alla exemplen äro hämtade från *Carric-thura*, men de skulle kunna samlas lika ymnigt från hvilket som helst af de Ossianska poemen. Betydelsen i uttrycket är icke fullt klar. Knös synes i den af honom sammanställda öfversättningen i början ha varit osäker om hvad som menas med "the shells" och har därför dels brukat obestämda vändningar, dels låtit skiftande tolkningar inflyta. (I *Carric-thura* öfversattes "shells" med "harpor" på flera ställen, se I: 69, 70.) Men efter hand har hans mening stadgat sig, att "the shells" voro de skal eller snäckor, hvari maten och drycken bjödos kring vid de festliga lagen, och denna mening sätter sedan sin prägel på öfversättningen och framställles äfven direkt i en förklarande not (II: 26). Tegnér har emellertid sannolikt haft en annan uppfattning. Han synes ha förstått "the shells" som ett namn på harporna; det är ett språkbruk, som förekommer i både äldre, samtida och senare engelsk poesi, och som har sin förklaring i en rätt spridd föreställning, att ett sköldpaddskal varit den första lyran eller harpan.¹ Det fin-

¹ Se MURRAY'S *Dictionary*.

nes i Macphersons text ställen, som synas bäst öfverensstämma med denna tolkning. Så begynnelsen på *Sul-malla of Lumon*, där det heter (II: 216): "the sound of shells had ceased." Detta ljud kan knappast vara något annat än musiken; ty i den föregående skildringen har det talats uteslutande om sång och spel. ("She sent the bard from the rock, to bid us to her feast. Amidst the song we sat down, in Cluba's echoing hall. White moved the hands of Sul-malla, on the trembling strings. Half-heard, amidst the sound, was the name of Atha's king.") Man kan knappast anta, att "the sound of shells", som hör upp, är något annat än "the sound", som förut omnämmts. Håller man fast vid att "spread the feast of shells" för Tegnér betydt "sprida den festliga harposången", så förstår man utan vidare den egendomliga frasen i *Asatiden*; utgår man däremot från den Knös'ska tolkningen, förblir stället ytterst dunkelt. Det har ett visst intresse att hos Tegnér konstatera en personlig uppfattning af den Ossianska texten.

Att Tegnér hämtat direkta stilistiska uppslag ur Ossian är ingenting enastående; "mulna hjeltar" i *Svea* ansluter sig till "gloomy heroes", och när "djuren" i *Frithiof hos Angantyr* ("grönvirkad pung, der djuren -- gå under höga träd") får betyda rådjuren, så kan detta visserligen vara påverkad af danskt eller äldre svenskt språk, men sannolikt ansluter bruket sig också till ett af de allra vanligaste scenerierna hos Ossian (t. ex. i *Carric-thura*: "the deer are seen on the brow; void of fear they graze along" II: 62). I en kommentar till *Svea* (Silow, Tegnér's täfningsskrifter i Svenska akademien, Samlaren 1913, s. 27) försvarar Tegnér gentemot akademien kritik uttrycket "dimmiga händer" genom att hänvisa till att "hos Ossian förekommer cloudy, airy ofta på samma sätt".

När Tegnér i *Epilog 1820* skildrar diktens gestalter som strålande af ljus, som genomskinliga, begagnar han en Ossiansk fantasi-bild; han säger nämligen, att "himlens stjernor skina dem igenom". Det går, såsom Hasselqvist påpekat (s. 156), tillbaka på de skotska hjältarnas vålnader, om hvilka det ständigt heter: "The stars looked dim through his form" (III: 106) eller "stars dim-twinkled through his form" (II: 292). Det är på sätt och vis frapperande, att Teg-

nér brukat en bild hämtad från de dunkla, obestämda och mysteriösa nattgestalterna till att uttrycka sitt kraf på den högsta klarhet och konkretion i dikten.

I *Sång till solen* har Tegnér tagit sin utgångspunkt från de apostrofer till solen, som äro vanliga hos Ossian; i *Dar-thula* förekommer för öfrigt en apostrof till månen (III: 101—102), som likaledes varierar motivet. När skalden kallar solen "himmelens son" och talar om "dina gullgula hår", så är detta reminiscenser från det hos Ossian så vanliga "son of heaven" och från "the golden-haired son of the sky" i *Carric-thuras* begynnelse. Hela föreställningen om solen som en hjälte, hvilken vandrar sin ensliga väg i en tragisk känsla af att bära döds- och undergångsprincipen inom sig, är hämtad framför allt från slutet på *Carthon*. Det är öfverflödigt att här gå in på detaljerna, då de framställts ganska uttömmande af Hasselqvist (s. 154—155). I öppen dag ligger ju, att solen hos Ossian blir en bärare af den melankoliska dödspoesi, som är karakteristisk för de skotska hjältarna; Ossian, den blinde och åldrade barden, tillropar solen: "But thou art, perhaps, like me, for a season, thy years will have an end." Här som alltid är naturbesjälningen endast en objektivisering af egna själstillstånd, en förklädd bikt. När motivet har inspirerat Tegnér, så var det därför att han själf hade en så stark känsla af att bära förödelsen och förgängelsen inom sig:

Men det kommer en stund
då din gyllene rund
springer sönder: dess knall
manar verlden till fall.

Men Tegnér har gifvit sin dikt en naturfilosofisk innebörd och ett metafysiskt perspektiv, som alls icke finnes hos Ossian; hela den kristet-platoniska syndafalls- och idéläran och försoningstanken har han smält in i den ursprungliga enkla, tragiskt-heroiska symbolen.

I *Axel* är det Ossianska inslaget mycket starkt; Hasselqvist har redan påpekat (s. 158), att slutet af dikten erinrar om *Oithona*, men därmed är ämnet icke uttömdt.

Själftva intrigen är helt och hållet i de skotska poemens anda. Ossian skildrar gång på gång, hur en flicka förkläder sig till krigare för att kunna söka upp sin älskade. Utgången blir alltid tragisk; ibland mötas de älskande som fiender; i hvarje fall känna de icke igen hvarandra, förr än den ena parten fått banesåret. I *Carric-thura* är det Utha, som följt Frothal "in the armour of a man", och som finner honom, då han segnat för Fingals svärd (II: 72—73). I *Fingals* andra bok är inflätad episoden om Comal och Galbina (II: 304—306): Comal lämnar Galbina för att dra ut i striden och ber henne dröja i grottan, tills han återvänder; men Galbina vill pröfva hans kärlek ("try his love"), klär sig i rustning och faller för hans hand. — I *Oithona* har Gaul bedt sin älskade att dölja sig, medan han utkämpar striden mot Dunrommath; men i hemlighet väpnar hon sig, kastar sig in i slagets vimmel och blir sårad; när Gaul förföljer den slagne fienden, finner han henne döende på valplatsen. Äfven i andra sammanhang älskar Ossian att skildra kvinnor i manlig rustning; i *Calthon and Colmal*, berättas det af Colmal, hur hon "armed her lovely form in steel" (II: 170); i *Cathlin of Clutha* (II: 210) finnes en liknande scen och i *Temoras* fjärde bok följer Sul-malla Cathmor i kriget "in the disguise of a young warrior" (III: 231).

I *Axel* har Tegnér sålunda på den karolinska sägnens stam ympat in detta typiskt lugubra Ossian-motiv, som blott Geijers frodiga optimism förmådde ge en harmonisk lösning (*Frode och Utha*). Det har icke lyckats honom att ge en naturlig förklaring till Marias egendomliga tilltag. Han har måst tillgripa ett missförstånd mellan de båda älskande: Axel beger sig till Sverige för att bli löst från sin drabant-ed och för att uträtta sitt uppdrag, men lofvar att återkomma till våren; Maria misstänker, att den ed, som binder honom, är ett kärlekslöfte och afvaktar icke den öfverenskomna tidpunkten; i stället träder hon förklädd in i den ryska hären, som skall landstiga på svenska kusten, i en oklar förhoppning att återfinna den älskade. Hela intrigen är sålunda föga sammanhängande; Marias uppförande är lika irrationellt som de skotska hjältinnornas. Man förstår bättre den egendomliga svagheten i

Tegnér's fabel, när man ser den i dess sammanhang med den dunkla tillfällighetsmystiken hos Ossian. Det är ett slags makaber förutbestämmelse, som hvilar öfver dessa olyckliga kärlekspar.

Icke blott själfva stommen i *Axel*, äfven flera af detaljerna äro Ossianska. Maria erinrar om Galbina i *Fingal*. Det heter om henne: "Her hair was the wing of the raven. Her dogs were taught to the chase. Her bow-string sounded on the winds". Det är något af den svarta sköldmön och jägarinnan i Tegnér's dikt. — När Gaul på slagfältet igenkänner henne, utropar han: "O Conloch's daughter, is it thou?" och kastar sig till hennes bröst. Hans förkrosselse skildras på följande sätt: "The hunters found the hapless pair; he afterwards walked the hill. But many and silent were his steps round the dark dwelling of his love." Det är redan som ett utkast till vansinnesscenen i *Axel*:

Vid Axels hufvud rör det, [= vansinnet]
och sedan irra jämt hans fjät
kring grafven, som i forntidssagan
den döde kring den gömda skatt,
och stranden hörer dag och natt
hans rörande, hans hemska klagan.

Tegnér slutar *Axel* med en apostrof till barndomsminnena, där han förklarar sig ha hört den karolinska sagan redan som gosse. Det heter:

Ty med bestämda drag, med skarpa,
de barndomsbilder tryckta stå
i skaldens själ.

Och längre ner:

Och allt hvad mannen diktar sedan,
som hjeltar stort, som blom. mor smått,
i skönare gestalter gått
förbi hans barndomsöga redan.

I själfva verket synes det icke vara mycket i *Axel*, som kan visas återgå på en muntlig historisk tradition. Men Tegnér har dock icke misstagit sig, då han, under diktandet af *Axel*, hade

en känsla af att dessa fantasibilder stått praktfulla redan för hans barnåga. Det är ingen särskild mystik med i spelet; "de gamla, välbekanta ljud" voro från hans gossårs mest älskade bok, och "Axel och hans ryska brud" voro i grunden ett af Ossians olyckliga kärlekspar.

* *

För Tegnér's hela litterära åskådning har hans ungdoms Ossiansvärmeri gifvetvis varit en faktor af betydelse. Ungefär samtidigt med att han trängde in i den homeriska diktvärlden med dess konkreta, lifsvarma realism och dess klara dagsljus var han förtrogen med de töckniga mänskensgestalterna och den konturlösa melankolien hos Ossian. Denna kontrast har varit aktuell för honom lifvet igenom. Tegnér har funnit den framhäfd öfverallt i den samtida kritiken, hos Hugh Blair, hos Herder, Schiller och Goethe, hos Madame de Staël. Ofverallt fattade man Ossian och Homer som tvenne motsatta poler; hos Madame de Staël beteckna de motsatsen mellan Nordens och Söderns poesi; hos Herder exemplifiera de en rent subjektiv och en rent objektiv diktning, hos Schiller det sentimentaliska och det naiva. När Tegnér aldrig tagit parti för "en uteslutande smak", när han från början så resolut ställt sig på en konciliatorisk ståndpunkt, från hvilken han var beredd att erkänna värdet i både klassisk och romantisk tonart, i både grekisk och nordisk mytologi, så är detta icke grå teori, utan det är byggdt på den konkreta erfarenheten från ungdomsåren: han hade älskat Homeros och Ossian, och ville icke förneka någondera. När han i Lund visade så mycket förståelse för Lings poesi och var i stånd att tillgodogöra sig hans uppslag, så berodde det uppenbarligen därpå, att han i honom såg en skald i Ossians anda. Det kommer fram ännu i det tal, hvarmed han 1840 hälsade Atterbom välkommen på Lings stol i Svenska akademien. När han skildrar skalden i sköldeborgen:

der stänkte blod uppå hans harpa,
och stormen flög uti hans hår,

— så är det den traditionella bilden af den skotske barden, som föresväfvar honom; och när han talar om Nordens och Söderns poesi, så ansluter han sig mycket nära till Herders syn i *Homer und Ossian*:

Ej form, ej färg är stängd ur sångens gille,
 en regel smaken har, den heter *snille*,
 mångsidig regel uti dikten spord,
 och rum är der för Söder och för Nord.

Redan i *Svanen och fjälltrasten* (1812) hade han, midt under den litterära stridens första vapengny, velat medla på samma sätt:

Söderns toner äro milda,
 miua — dem har Norden födt.

Andra stjernor hos oss flamma,
 andra känslor och begär.
 Kan väl sången bli den samma,
 när dess ämne ombytt är?

— — — — —
 Låt oss allt slags skönhet älska:
 låt den nordiska också
 ha sitt värde, fast det välska
 kanske högre skattas må.

Mät ej himlen på den trånga
 falska skalan af ditt vett!
 Konstens former äro många,
 fast dess väsende är ett.

Hela betraktelsesättet har ett drag af enkel pragmatism, utan något öfvermått af reflexion och estetiskt hårklyfveri — det har sin rot i en omedelbar och öfverlagd empiri.

Till och med när Tegnér i *Sångmön och Drömmen* gjorde den romantiska mystiken större medgifvanden än hvad han i allmänhet var hågad för, kan man urskilja de Ossianska intrycken. Onars

lyra, som själfva Apollon icke föraktar, beskrifves af den förvånade Kalliope i dessa ord:

Detta en lyra! Besynnerligt nog! Sjusträngad dock är hon,
 men det är icke strängar, ej rör, som Pans. Det är dimmor,
 luftiga, lätta ändå, halfdunkla! Om himmelens stjernor
 gjuta, och månen, sitt silfver derpå, så (tänker jag) bildas
 egna gestalter deraf, men barbariska säkert och vilda
 främmande, snarare än de sinligt sköna, som Hellas
 älskar betrakta. Ej smak, ej måtta, ej sammanhang i dem!

Hur de tonerna dock må ljuda, hur föga harmoniskt!
 liksom komme de ur en graf, orediga röster
 upp ur afgrundens svalg, som förvirra det tänkande sinnet,
 dansen af vålnader blott utöfver heroernas dödsfält,
 när en grönskande vår har kastat sin mantel deröfver,
 blommorna nicka från högarnas topp. Det kallar du konst, det?
 Säg, hvad vill med vidundret du nu?

Det är, som Hasselqvist riktigt anmärkt (s. 157), i mycket Ossians lyra, som Tegnér här karakteriserar. Det är betecknande, att när Tegnér erkänner det berättigade i drömmar och aningar, i den romantiska klärobskyren, så är det Ossian, som blir den förmedlande länken för honom.

Har Ossian alltså haft ett afgörande inflytande på Tegnér? Jag tror det betyder en oerhörd förgrofnings af hela den estetiskt-psykologiska uppfattningen, om man utan vidare bejakar denna fråga. Tegnér hade sannolikt blifvit väsentligen densamme, vare sig han gjort bekantskap med Ossian eller ej; han skulle ha uttryckt hvad som upprört och fyllt honom i andra former och motiv. Vida fruktbarare blir problemställningen, om man i stället frågar: Hvarför gjorde Ossian ett så djupt intryck på ynglingen, hvarför tillägnade han sig denna poesi så djupt, att ett Ossian-färgadt inslag kan urskiljas i hela hans diktning? Svaret ger sig ur själfva grunduppfattningen af Tegnérns väsen: därför att Ossian skänker ord och sinnlig form åt tvenne af hans djupaste lynnesdrag, åt trotset, obän-

digheten, den djärfva stridsglädjen, och åt förgängelsekänslan, vemodet, den vekt svärmiska dödstanken — åt heroismen och melankolien. När den blifvande diktaren till *Frithiofs saga* och *Mjältsjukan* öppnade Macphersons omdiktningar af de skotska hjältesagorna, afslöjade sig hans väsen och hans öde för honom, såsom det sker med Siegfried och Achilleus, med hjältarna i sagorna:

vid stjärnornas skimmer
kände Thorsten igen sin lott.